

İctihad (İdjtihad) Dergisi

İctihad dergisi, Serhafiye Ahmed Celâleddin Paşa'nın maddi destekleri ile Dr. Abdullah Cevdet tarafından 1904 yılı Eylül ayında kuruldu. Rıza Tevfik, Kılıçzâde Hakkı ve Celâl Nuri gibi Batıcı ve biyolojik materyalist düşünceleri benimseyen birçok Osmanlı yazarı bu dergi etrafında toplandı. *İctihad* çok farklı konularda değişik bilgiler içererek, siyasetten daha çok kültürel konulara ağırlık verdi. Okuyucuyu bilgilendirmeyi, bilinçlendirmeyi ve aydınlatmayı temel prensip edindi. Bundan dolayı M. Naci, *İctihad*'a yazı yazan yazarları ansiklopedist olarak kabul etmektedir. Dergi tüm sayılarında, her dönem istikrarlı bir şekilde Batıcılık düşüncesi ile yayın yaptı. Batıcılık düşüncesinin Abdullah Cevdet'ten sonra gelen başlıca isimleri Celal Nuri İleri, Kılıçzâde Hakkı ve Ubeydullah Efgânî'dir.

Dr. Abdullah Cevdet, *İctihad*'ın yayımlanması ile ilgili kaleme aldığı bir yazısında; dergide yayımlanan her makalenin, halkı aydınlatmaya ve bilinçlendirmeye yönelik olarak kaleme alındığını, derginin yeni bir hayat modeli olarak Batıcılığı savunduğunu, bunun yanında dergiye her görüşten makale kabul edildiğini, dergide bulunan düşüncelerden yalnızca yazarlarının sorumlu olduğunu, her çeşit düşüncenin hatta birbirine zıt düşüncelerin bile dergide yer aldığını, *İctihad*'ın farklı görüşlerin alanı olduğunu, fakat Osmanlı Devleti'nde bu ortamın elverişli olmaması nedeni ile dergiyi İsviçre'de çıkardığını bildirdi.

Dr. Abdullah Cevdet derginin yayımlanış hikayesini, *İctihad*'ın 158. sayısında aşağıda bulunan cümleler ile kaleme alır:

"Ben 'İctihad' matbaasını İsviçre'nin 'Cenevre' şehrinde 'Rue Roseaie No:2'de tesis ettim. Yalnız İctihad mecmuasını ve İctihad Kütüphanesi kitaplarını tab' etmekle koca bir matbaa meşgul ve muammer olamazdı; hariçten şehir işleri, ticaret-i evrak matbaası da yapmak lazım idi. Bizim orada hükümetimiz yoktu. Hükümetimizin oradaki mümessilleri de, hükümet matbaalarından aldıkları talimat mucibince mümkün olduğu kadar imhamıza memur idi. Biz bu halde himâyeyi ve müdafaa-ı nefsi, işlerimizin temizliğinden, vaad ettiğimiz zamanda siparişi teslim edebilmekten ve yerli matbaalarından yüzde on ve hatta yirmi nispetinde ucuz yapmaktan bekleyebilirdik. Böyle yaptık ve bu sayede yüzlerce yerli matbaa arasında yaşadık..."

İctihad'ın otuz yıl kadar süren yayın hayatı Batılılaşma ideolojisi çerçevesinde gelişti. Türk toplumunun, Batılılaşmaya zıt olan inanç, örf ve adetlerini terk etmesini savundu. Bunun yanında medreseye karşı Avrupaî eğitim, kadın hakları, Batı tarzında aile gibi konulara geniş ölçüde yer verildi. Özellikle kadın hakları dergi çizgisinde önemli bir yere sahipti. Bu konu Abdullah Cevdet, Kılıçzâde Hakkı, Celâl Nuri'nin ısrarla üzerinde durdukları bir konu oldu. Çok sayıda kadın ile evlilik, tesettür gibi konular her fırsatta eleştirildi. 1911 yılında *Mehtap* dergisinin 4. sayısında Abdullah Cevdet'in kaleme aldığı tesettür eleştirisi *İctihad* dergisinin 29. sayısında ve *Sırât-ı Müstakîm*'in (*Sebîlürreşâd*) 156. 169. ve 282 sayıları arasında devam etti.

Kılıçzâde Hakkı, İslâmiyet'in ilerlemeye engel teşkil ettiğini, İslâm hukukunda baştan sona ıslahat yapılması gerektiğini savundu. 55 ve 57. sayılarında Kılıçzâde Hakkı'nın yazdığı anlaşılan "Pek Uyanık Bir Uyku" başlıklı yazı, *İctihad*'ın Batıcılık programı niteliğinde kaleme alındı. Bu yazı sosyal ve medenî hayatta ıslahat programını geniş çerçevede Türk halkına sundu. Bu programda eğitim, millî savunma, kadın, kız çocuklarının eğitimi, saltanat, ekonomi, din, hukuk gibi önemli hususlarda öneriler ve örnekler yer aldı. Yine Kılıçzâde Hakkı'nın *İctihad*'ın 56. sayısında "Neden Mağlup Olduk?" başlıklı makalesi yayımlandı. Bu makalede, daha çok askerî konular ele alındı. Daha geniş plandaki Batıcılık hedefleri ise derginin 150-162-205-343 sayılarında "İctihad'ın Mihver-i Müdîr Fikirleri" başlıklı yazılarda kaleme alındı.

15 Nisan 1932 tarihinde derginin bütün yayın hayatı boyunca ideolojisi, yirmi beş madde ile ifade edildi. Bu maddeler hürriyet, bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık, savaş yerine barış, güzel sanatlar, eşitlik, din, vicdan çerçevesinde belirlendi. Maddeler arasında dinle ilgili şu ifadeler yer aldı:

“Dinlerin mâkul maksadı insanlar arasında müsâlemet, kardeşlik ve muhabbet şîmelerini tahkim etmektir. Gayesi şifa vermek olduğu halde hastalığın şiddetlenmesine sebep olan bir ilâcın ihmal edilmesi imal edilmesinden evlâdır”. Dinle ilgili bu ifadeler sadece İslâmiyet’i değil, bütün dinleri hedef almaktadır. *İctihad*’ın yayın hayatı boyunca din konusunda sistemli bir program uyguladığı görülmektedir. İlk sayılarında “Mecmûa-i Osmâniyye ve İslâmiyye” başlığı altında Osmanlılık ve İslamiyet konularına yer verdi. Daha sonra din ve İslamiyet konusunda aldığı tavır önce bâtil inanç ve davranışların eleştirisi şeklinde olup, giderek deist, bazen ateist fikirlere doğru değişti.

İctihad’ın 39 ve 41 sayılarında Celâl Nuri’nin kaleme aldığı “İslâm’da Vücûb-ı Teceddüd” başlıklı yazılarında ve 59.-61.-64.-67. sayılarında “Havâyic-i Kânûniyyemiz” başlıklı yazılarında sosyalist devletlerle, Avrupa’ya karşı ittifak kurulması gerektiği, Hindistan’da bulunan Brahmanlar ve Budistlerle birlik olup iyi ilişkiler içinde bulunulması gerektiği vurgulandı. *İctihad*, radikal görüşleri ile sürekli basının gündeminde oldu ve sert tartışmalara sebep oldu. Meşrutiyet’ten itibaren din konularını sorgulayarak, dinlerde ve İslâmiyet’te birtakım konularda yenileşme olması gerektiği düşüncesine ağırlık verdi. 1918 yılından sonra Ülke için yeni bir din arayışında oldu ve Bahâîliği savundu. Bahâullah Mirza Hüseyin Ali’nin hayat felsefesi methedilerek yazıldı. Emin Âlî’nin Bahâîliğin tanıtımını yapan bir yazısı 1921 yılı sonuna doğru dergide yayımlandı. Derginin 140.-142.-143. sayılarında Bahâîliğin tüm dinlerin iyi yönlerini içerdiğini ve insanlar için en ideal ortak bir din olabileceği savunuldu. Dr. Abdullah Cevdet Hz Peygamber’in “Din akıldır, akılı olmayanın dini yoktur” sözünün altını çizerek, Bahâîliğin akıl ile çelişen hiç bir düşünceyi içermediğini, derginin 144. sayısında kaleme aldı. Bahâîliği İslamiyet’in saf hali gibi ele alarak, materyalizme geçişte bir basamak olarak kullanmak istedi.

Buna karşılık olarak 7, 18, Mart 1922 tarihinde Mustafa Sabri ve 19 Mart 1922 tarihinde Tâhirü’l Mevlevî *Peyâm-ı Sabah*’da, 19 Haziran 1922 tarihinde *Tevhîd-i Efkâr*’da Ahmet Şîrânî gibi İslam alimleri yazıları ile Bahâîliğin İslâmiyet’le hiçbir ilgisi olmadığını açıkladı. Bu tarz düşüncelerden rahatsız olan İslâmcı ve Türkçü yayın organları halkı yanlış yönlendirme, İslâmiyet’e ve din büyüklerine hakaret gibi gerekçelerle Sadrazamlık, Şeyhülislâmlık, Dâhiliye Nezareti, Adliye Nezareti, Emniyet Müdürlüğü gibi kurumlara *İctihad* dergisini şikâyet etti. *İctihad* dergisi sürekli bir muhalefet ve polemik içerisinde oldu. Bu şikâyetlerin bir kısmı yerinde bulundu ve *İctihad* çok kez kapatıldı. Diğer taraftan *İctihad* dergisi, İslam’a hakaret etmediğini, yazarların dinsiz olmadığını, yazılanlara kalemleri ile karşılık veremeyenlerin şikâyet etme yolunu seçtiklerini yazdı. *İctihad*’ın şeytan taraftarı bir dergi olduğunu söyleyenlere karşılık Dr. Abdullah Cevdet, *İctihad*’ın şeytani olmadığını, Allah taraftarı bir dergi olduğunu kaleme aldı. *Tevhid-i Efkâr* ve *Sebil-ür Reşad*’ın yayınlarında yazıldığı gibi intikamcı ve zalim bir Allah’ın olmadığını, Allah’ın rahman ve rahim olduğunun altını çizdi.

Derginin kurucuları arasında ve yazar kadrosunda tam bir fikir birliğinden bahsetmek mümkün değildir. Örneğin “Musâhabe-i İctihad” başlığı altında dergi adına yazan Rıza Tefvik, Batı tarzı düşüncelere sahip olmakla beraber tasavvuf ve İslam felsefesi ile ilgili konulara da yer verdi. Bunu yanında Jean Marie Guyau, Gustave le Bon gibi pozitivistler, Reinhart Pieter Anne Dozy gibi pek çok Batılı düşünür ve ilim adamları eser ve makalelerini Türkçe’ye çevirerek yayımladı. Balkan Savaşı sonrası *İctihad* dergisi kurucuları arasında bir görüş ayrılığı sivrildi. Dr. Abdullah Cevdet, Batı’nın her yönü ile model alınmasını, Batı ile aynılaşmayı savunurken, Celâl Nuri bu görüşe karşı çıktı ve öz

değerlerin korunması gerektiğini öne sürerek kısmi Batıcılığı savundu. Bu görüş ayrılığı sonucu “tam Batıcılar” ve “kısmi Batıcılar” olarak iki grup oluştu. Dr. Abdullah Cevdet tam Batıcıların lideri oldu.

İctihad içerik bakımından ansiklopedist bir dergi olup, on altı sayfası Türkçe, on altı sayfası da yabancı diller de yayımlandı. 1904 yılı Eylül ayı 1932 yılı Aralık ayı tarihleri arasında yayım yapan dergi toplam olarak 358 sayıdır. Her sayının başında açıklama ve kısa notlara yer verildi. Fotoğraflar dış kapakta ya da ilgili yazıda yer aldı. 24. numaralı sayıdan itibaren dergide, “Fennî, İctimaî, Edebî, Siyasî Mecmua” başlığında bir alt başlık yer aldı. Bu alt başlık yazısı, 26. numaralı sayıda “Fennî, İctimaî, Edebî Mecmua”, 29. numaralı sayıda “İktisadî, İctimai, Edebî Mecmua” olarak yer aldı. 50. sayıdan itibaren alt başlık yazısı “Hürriyet-i Fikriye’ye Hâdim, Perşembe Günleri Neşredilir, İktisadî, İctimaî, Edebî Mecmua”dır. 228. sayıdan itibaren “sıhhî” ve 235. sayıdan itibaren “sanaî”, ana başlığın altında “İlmî, Edebî, İktisadî, Sanaî, Sıhhî Mecmuadır” alt başlığı yer aldı. 233. sayıda, “İctihad’ın Tekâmülü” başlığı ile yeni değişiklikler duyuruldu. Bu duyuruya göre 235. sayıdan itibaren Alişanzâde İsmail Hakkı Bey’in önerisiyle “edebiyat, san’at, musiki, sahne hayatı, bibliyografya, dünya ekonomisi, nüfus hareketleri, dünya ilim ve fikir hareketleri ile sağlığın korunmasına yönelik yayın yapacaktır” ifadeleri yer aldı. *İctihad*’ın 266. ve 276. sayılarında, “Türkçe ve Fransızca İlmî, Edebî, İktisadî, Sana’î, Sıhhî Mecmua”, 277-1 ve 278-2 sayılarında “Haftalık Fikir ve San’at Mecmuası” ve 279. ve 358. sayılarında “Türkçe ve Fransızca İlmî, Edebi, İktisadî Mecmua” alt başlığı kullanıldı.

İlk 9 sayısı 1904 ve 1905 yılları arasında Cenevre’de, Fransızca ve Türkçe olarak yayımlandı. 24. sayıya kadar 1906 ve 1908 yılları arasında Kahire’de, 24. sayıdan itibaren 1911 ve 1932 yıllarında İstanbul’da yayımlandı. İlk sıralar aylık dergi olarak çıkarıldı. 24. sayıdan itibaren on beş günlük, 50. sayıdan sonra haftalık dergi olarak Perşembe günleri yayımlandı. Daha sonra duruma göre yayın aralığı değişikliğe uğradı. 140 ve 175. sayılar arasında ayda bir, 176-265. sayılar arasında on beş günde bir çıkarıldı. Daha sonraları ise yine haftalık ya da on beş günlük olarak değişik aralıklarda yayımlandı. *İctihad*’ın ilk sayısı 17 sayfa 2. ve 3. sayılar 16 sayfadır. 1905 yılı Ocak ayında Dr. Abdullah Cevdet’in Cenevre’den sınır dışı edilmesi ile 2. sayı gecikmeli olarak yayımlandı. 4. sayı 17 sayfa olup, Hüseyin Tosun idaresinde yayımlandı. 9. sayıda matbaa Kahire’ye taşındı. Bunun üzerine 9. ve 10. sayılar gecikmeli olarak eşzamanlı yayımlandı. İlk 23 sayısında Miladî tarih kullanıldı. 8. sayıda Kanun-î Esasî’nin ilanına yönelik şenliklerden bahsedildi. 24. sayı ile beraber dergi matbaası İstanbul’a taşındı. 33. sayıda İtalyanların Trablusgarb’ı işgal etmesi ile ilgili yazılar mevcuttur.

İctihad ‘ın 48. ve 49. sayısı nedeni bilinmeyen bir nedenle gecikmeli olarak yayımlandı. 49. sayı 15 günlük bir gecikme ile 14 Temmuz 1911 tarihinde yayımlandı. Kılıçzâde Hakkı Bey’in 58. sayıda yayımlanan “Sahte Softalığa ve Dervişliğe İlân-ı Harb” başlıklı makalesi ve Dr. Abdullah Cevdet’in “Kastamonu’da Kurûn-u Vusta” başlıklı yazısı derginin kapatılmasına neden oldu. 59. sayı *Cehd* adı ile yayımlandı, fakat tesettür aleyhine yazılan bir yazı yüzünden *Cehd*’de kapatıldı. Bunun üzerine dergi 3 Nisan 1913 tarihinden 17 Nisan 1913 tarihine kadar kapalı kaldı. Yine aynı yıl irtica ve hükümeti eleştirmek suçundan beş kez tatil edildi. Bu dönemde Enver Bey’in idare ettiği Bab-ı Ali baskını ve İttihatçıların idareyi ele geçirmesi, Mahmut Şevket Paşa suikastı ile başlayan baskı ortamı tüm basın üzerinde etkili oldu. 15 gün sonra 17 Nisan 1913 tarihinde 60. sayı yeniden *İctihad* adı ile yayımlandı. 12 Haziran 1913 tarihli 68. sayıda yayımlanan Süleyman Nazif’in “Devâ-yı Katl” adlı makalesinden dolayı dergi yeniden kapatıldı. 27 gün kapalı kalan dergi 10 Temmuz 1913 tarihinde 69. sayı ile yayın hayatına *İctihad* adı ile devam etti.

Derginin 77. sayısında yer alan Kılıçzâde Hakkı’nın “Yunus Hoca” başlıklı makalesi nedeni ile dergi tekrar kapatıldı. Bunun üzerine 78.,79. ve 80 numaralı sayılar “İşhad” adı ile yayımlandı. Dr. Abdullah Cevdet’in 80. sayıda yer alan

“Veliâht İzzeddin Efendi Hazretleri ile Mülakat” başlıklı makalesi dergiyi iki ay kapattırdı ve 90., 91, 92. numaralı sayılar yeniden “İştihad” adı ile yayımlandı. *İctihad’ın*, 100. ve 200. sayıları arasında yedi defa çıkışı aksadı ve 2 defa kapatıldı. 110. sayı, “Alem-i Sanayi ve Ticaret Mecmuası” adı ile yayımlandı. 106-109 sayıları arası “İştihad” adı ile yayımlandı. Farklı mahkemelerden dolayı derginin 117. sayısı 28 gün, 118. sayısı 34 gün, 119. sayısı 14 gün gecikmeli olarak yayımlandı.

Dr. Abdullah Cevdet, iktidarı eleştirirken dozu kaçırdı ve ölümle tehdit edildi. Bunun üzerine *İctihad* dergisi son sayısını 13 Şubat 1915 tarihinde çıkardı ve kapandı. Üç buçuk yıl aradan sonra 1 Kasım 1918 tarihinde *İctihad* dergisinin 128. sayısını “İştihad” başlığı ile yayımlandı. Bu dönem dergide Batıcılıktan çok İttihatçı aleyhtarı muhalefet yazılar ağırlıkta oldu. 128. sayıdan 136. sayı arası yine “İştihad” adı ile yayım yaptı. 132. sayıda yayımlanan “Yara ve Tuz” adlı bir yazı dini aşağılar ve küçümser nitelikte bulundu. Bunun üzerine 138. sayı 1919 yılında tekrar kapatıldı. Bu kapatmanın süresi, 2 yıl on ay sürdü. Mahkemede beraat eden *İctihad*, 1921 yılında 139. sayı ile tekrar yayına başladı.

Dr. Abdullah Cevdet Bahaîlik hakkında yayımladığı bir makalesi yüzünden iki yıl hapis cezası aldı, bu ceza uygulanmadı ama derginin 148. sayısı üç ay on gün gecikme ile yayımlandı. 10 Ağustos 1922 tarihinde yayımlanması gereken 149. sayı, Dr. Abdullah Cevdet yargılandığı için 11 Eylül 1922 tarihinde yayımlandı. Dr. Abdullah Cevdet, 150. sayıdan itibaren dergide, “Feylesofun Köşesi” diye bir bölüme yer verdi. Bu bölümde kaleme aldığı yazı serisinde dinin, toplumun gelişimine ve ilerlemesine engel teşkil ettiği hakkında bir takım yazılar yazdı. Bunun üzerine Dr. Abdullah Cevdet ve dergi için “İslâmiyet hakkında fezâhat-i lisâniyye” davası açıldı. Dört yıl süren bu dava, 20 Nisan 1922 tarihinde, iki yıl hapis cezası aldı. Daha sonra dava temyizce bozuldu. Bu dava 30 Aralık 1926 tarihinde, “peygamberlere kötü ifade kullanma” ile ilgili maddenin ceza kanunundan çıkarılması üzerine düştü.

İctihad, Milli Mücadele döneminde suskun kaldı. Bu dönemde Dr. Abdullah Cevdet, İngiliz Muhipleri Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer aldı ve bu cemiyetin tüzük taslağını hazırladı. İşgal kuvvetleri ile Kürtçü bir politika izledi. *İctihad*, 23 Kasım 1922 tarihinden itibaren Mustafa Kemal Paşa, İsmet İnönü ve Kurtuluş Savaşı’ndan övgü ile bahsetti. Bu tarihten itibaren *İctihad’ın* yayın hayatı boyunca desteklediği hukukî, dinî, medenî, kadın hakları vb. konular Cumhuriyet Dönemi’nde uygulanma imkânı buldu. *İctihad* tüm inkılâpları ve Cumhuriyet Dönemi’ni kendi fikirleri için hazır bir zemin olarak gördü. Dr. Abdullah Cevdet, İnkılâpları *İctihad* dergisi ile “emeldaş, kardaş ve birbirinin malı” olarak nitelendirdi. Derginin 188. sayısında, İnkılâpları uygulamaya geçiren Cumhuriyet Halk Fırkası hükümetini, “Otuz seneden beri geceli gündüzlü gördüğümüz tatlı rüyaların çoğunu aynıyle vâki kılan yegâne hükümet” “Bugünün peygamberi Mustafa Kemal’dir, bu medenî ve asrî peygamber bir nübüvvet-i akliyye ile geliyor” olarak nitelendirdi.

İctihad medenî kanun, Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu, hilâfet ve saltanatın kaldırılması, şapka ve kılık kıyafet ve harf inkılâbı konularında hükümetin yanında oldu. Harf Devrimi nedeni ile *İctihad’ın* 266 numaralı sayısının basımı iki ay gecikti. Dergi 264. sayısından itibaren Latin harfleri ile yayımlandı. Özellikle Latin alfabesinin kabulü derginin 266. sayısında büyük bir zafer olarak nitelendirildi. Derginin 268. sayısında Batı medeniyetinin yerleşmesi yolunda bir Batı dilinin, yardımcı ilim dili olarak kabulünü teklif eden bir makale yayımlandı. 1932 yılında *Cumhuriyet* gazetesinin Kur’ân-ı Kerîm’i Türkçe okumak gerektiğini savunması ve bu fikri halk arasına yerleştirme çabalarına, *İctihad* dergisi 338. numaralı sayısında destek verdi. Dr. Abdullah Cevdet, *İctihad’ın* yirmi üçüncü senesinde kaleme aldığı bir yazısında; *İctihad’ın* gelişiminde Alişanzâde İsmail Hakkı Bey’in yeni fikirlerinin rolünden bahsetti. *İctihad’ın* “güzel”, “iyi” ve “doğru’yu hedef koyduğunu, kültür gelişimi alanında inkılâplara olan inançlarının istikrarla devam edeceğini, *İctihad’ın* yıllar boyunca savunduğu düşüncelerin birer birer gerçekleştiren Yeni Türkiye Cumhuriyeti’ne elinden gelen desteği

vereceğinin altını çizdi.

Derginin edebî anlayışı Abdullah Cevdet'in sanat anlayışına paralel olarak şekillendi. *İctihad* kuruluşundan itibaren Türkçe konusu ile yakından ilgilendi. Özellikle Hüseyin Kazım'ın (Kadri) "Türk Lisanlarının Tevhidi" başlıklı makalesi bu konuda en dikkate değer yazılardan biridir. Bunun yanında dergide deneme, hikâyeye ve şiir türündeki edebî yazılar ve edebî eleştirilere de yer verildi. Dr. Abdullah Cevdet, *İctihad*'ın sanat ağırlıklı yayımlanması için 1928 yılında derginin 277. ve 288. sayılarını Nahit Sırrı (Örik) ve Yedi Meşaleciler'den Yaşar Nabi (Nayır), Vasfi Mahir (Kocatürk), Kenan Hulûsi'ye (Koray) teslim etti.

İctihad'ın Müdür-i Murahhaslığı'na 62. sayıda İlhami Safa getirildi ve 101.-129. sayı aralığında İlhami Safa bulundu. Bu görevi 132.-138. sayı aralığında Peyami Safa üstlendi. Müdür-i Mesullük görevini 101-105 sayılarında Fuad, 106-107. sayılarında Ruşen, 108-109. sayılarda Fuad, 110. sayıda Abdullah Cevdet, 111-129. sayılarda Zaven, 130- 135. sayılarda Süleyman Tevfik üstlendi. 136-137. sayılarda "Müessisi Abdullah Cevdet" cümlesi yer almaktadır. 139-148. sayılarda aynı şekilde Dr. Abdullah Cevdet adı ile basıldı. 149-151. sayılarda Müdür-i Mesul olarak Münir Süleyman'ın adı, 152- 200. sayılarda ve 266. sayıda yine Abdullah Cevdet adı bulunmaktadır. 267. sayıdan 296 numaralı sayıya kadar Abdil Hüsnü'nün adı geçmektedir.

İctihad'ın yayın hayatı boyunca sürekli bir yazar kadrosu yoktu. Celal Nuri ve Kılıçzâde Hakkı'nın bir iki yıl düzensiz aralıklara yazdığı görülmektedir. Yazarlar bir kaç makale gönderdikten sonra yazılarını kesti. Bu yazarlar içinde İslamcı ve Türkçü ideolojiye sahip olanlar da vardı. Derginin yayın hayatı boyunca Dr. Abdullah Cevdet'in dışında sürekli bir yazar görülmemektedir. Bu durum üzerinde Dr. Abdullah Cevdet'in geçimsiz biri olması, para konusunda tutumluluğu ve meslektaşları iyi ilişkiler içinde olmaması etkili olarak görülmektedir.

İctihad'ın yazar kadrosu 200'ün üzerindedir. Dergide adı en çok görülen yazarlardan bazıları şunlardır: Süleyman Nazif, Tevfik Fikret, Faik Âli (Ozansoy), Abdülhak Hâmid (Tarhan), Ali Canib (Yöntem), Ahmed Hâşim, Ahmed Refik (Altınay), Celâl Sahir (Erozan), Cenab Şahabeddin, Cemil Sena (Ongun), Faruk Nafiz (Çamlıbel), Enis Behiç (Koryürek), Halide Edib (Adivar), Halid Fahri (Ozansoy), Gaspıralı İsmâil, Halide Nusret (Zorlutuna), Mehmed Zeki (Pakalın), Mehmed Fuad (Köprülü), Mûsâ Cârullah Bigiyef, İsmail Fenni (Ertuğrul), Ömer Seyfeddin, Orhan Seyfi (Orhon), Peyami Safa, Suud Kemal (Yetkin), Reşad Nuri (Güntekin), Selim Sırrı (Tarcan), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) gibi önemli isimler dergide yazdı.

Bu derginin Türk kültür hayatında önemli bir yeri vardır ve İttihatçı hareket tarafından çıkarılan dergiler içinde en eşsiz olanıdır. Dr. Abdullah Cevdet, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucuları arasında olduğu halde *İctihad*, hiç bir zaman bu cemiyetin yayın organı olmadı. Dr. Abdullah Cevdet'in Cağaloğlu'nda kurduğu "İctihad Evi" dönemin edebiyatçı, fikir adamı ve ilim adamlarının toplandığı meclis haline geldi. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarına kadar Süleyman Nazif, Rıza Tevfik, Cenab Şahabeddin, Halid Fahri, Abdülhak Hâmid, İsmail Hâmi, Faik Âli, Peyami Safa, Yusuf Ziya, Necip Fazıl (Kısakürek) gibi şahsiyetlerin devam ettiği bilinmektedir. *İctihad*'ın Mısır, Avrupa ve İstanbul dönemine ait birçok sayısı Millet, Atatürk, Âtîf Efendi, Hakkı Tarık Us, İstanbul Üniversitesi, Millet ve Beyazıt Devlet kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Yunus Emre TANSÜ

KAYNAKÇA

ABDULLAH CEVDET. "İctihad." **İctihad**, 1 Eylül 1904b: 1-2.

ABDULLAH CEVDET. "Matbaalar ve Matbuât Hakkında" **İctihad**, 1581 Teşrin-i

Evvel 1923f: 3244-3247.

BAYUR, Y. Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, II/4, s. 440-456.

CEYLAN, Abdullah, **Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşad Mecmuaları Fihristi**, Ankara, 1991.

HANİOĞLU, M. Şükrü, **Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi**, İstanbul 1981.

M. NACİ, "Tarih-i İstikbâl." **İctihad**, 85, 19 Kanun-ı Evvel 1329b: 1876-1878.

MARDİN, Şerif. "Yeni Osmanlı Düşüncesi" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, C.I.,

İstanbul, İletişim Yay., 2001, s. 42-53.

ORTAÇ, Yusuf Ziya, **Portreler**, İstanbul, 1963, s. 77-81.

PEYAMİ SAFA, **Türk İnkılâbına Bakışlar**, Ankara, 1988, s. 33-35.

POLAT H. Nazım, "İctihad" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.21, İstanbul, 2000, s.446-448.

TANSÜ, Yunus Emre **Batı Düşüncesinin Etkili Bir Sözcüsü Olarak İctihad Dergisi (1904-1932)**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Konya, 1966, s. 387-405.

17/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ictihad-idjtihad-dergisi/?pdf=3595> adresinden erişilmiştir